mera su kanalu į Nevėžio šlaitą. Pagal įrengimo ir sienų mūrijimo būdą (naudotas cementinis skiedinys) sprendžiama, kad ši kamera įrengta XIX–XX a. sandūroje. Perklojant lietaus vandens nuotekų tinklus bei rengiant V pamato izoliaciją atrasti XX a. pradžioje įrengto drenažo likučiai – iš plytų įrengti požeminiai nuotekų kanalai.

Prie Raudondvario dvaro komplekso žirgyno pastato nustatyti istoriniai XIX–XX a. laikotarpio paviršiai. Jie gana aiškiai matyti kieme iškastuose šurfuose, tačiau kiek prasčiau išsiskiria arklidžių ir maniežo patalpose iškastuose šurfuose. III (apatinis) paviršius charakterizuoja pradinį statybų laikotarpį, jį formuoja padrikai išmėtyti ir įspausti žemėn plytų gabalėliai. II paviršius siejamas su XIX a. pabaigos laikotarpiu (o gal ir XX a. pradžia). Tuo metu vyko intensyvūs žirgyno pastato ir aplinkos tvarkymo darbai. Kiemas buvo išgrįstas akmenų grindiniu, tačiau jis išlikęs tik fragmentiškai. Arklidėse buvo įrengtas šiek tiek pakeltas betoninis gardas arkliams stovėti, o patalpos viduje padarytas negilus kanalas gardui valyti. I paviršius atspindi aktyvią veiklą pastate ir aplinkoje. Tuo metu supilant žvyrą buvo labai stipriai pakeltas paviršius. Supylimas aiškiai matyti ir patalpoje, ir vidiniame kieme. Kiemo paviršius tuo metu labai kruopščiai išgrįstas kokybišku akmenų grindiniu.

Nors žvalgomųjų archeologinių tyrimų metu Raudondvario dvaro sodybos teritorijoje ryškesnio archeologinę vertę turinčio kultūrinio sluoksnio nerasta, perspektyvoje tokia galimybė išlieka. Žvalgymų metu fiksuojant vykdomus rekonstravimo ir paviršiaus tvarkymo darbus nustatyta, kad Raudondvario dvaro aplinkoje atrandama nemažai senesnių statybų laikotarpių architektūrinių detalių. Šios detalės turi kultūrinę ir istorinę vertę. Kai kurios jų buvo žinomos iki pirminės pastato restauracijos, tačiau panaikintos ir nepanaudotos.

The Grounds of Raudondvaris Manor

A field evaluation was conducted on the grounds of Raudondvaris (Central Lithuania) Manor house, during which 17 test pits (49.15 m^2) were excavated. The house's history goes back to the early 17th century. A poor cultural layer was discovered in several test pits (3, 4, 6, 10). Judging from the sparse finds, it dates to the period from the 17th century (Fig. 1). No one had lived at this site prior to the house's construction. In clearing the rubble created in the 20th-century in the S part of the house, the basement from an orangery from a previous period was unearthed (Fig. 2).

Eugenijus Butėnas

Anykščių dvarvietė

2011 m. birželio 6 – 2012 m. sausio 21 dienomis (su pertraukomis) pratęsti archeologiniai tyrimai Anykščių dvarvietėje (UK 17146), esančioje Anykščių mieste, J. Biliūno g. 53. Anykščių dvarvietė tirta 1990, 1991, 1993, 2004, 2005, 2007, 2008, 2010 m. (*ATL 1990 ir 1991 metais*, Vilnius, 1992, t. II, p. 44–48; *ATL 1992 ir 1993 metais*, Vilnius, 1994, p. 245; *ATL 2004 metais*, Vilnius, 2006, p. 146–150; *ATL 2005 metais*, Vilnius, 2006, p. 193–195; *ATL 2007 metais*, Vilnius, 2008, p. 259–261, p. 271–273; *ATL 2008 metais*, Vilnius, 2009, p. 259–262; *ATL 2010 metais*, Vilnius, 2011, p. 267–269) (1 pav.). 2011 m. tyrimai vykdyti etapais:

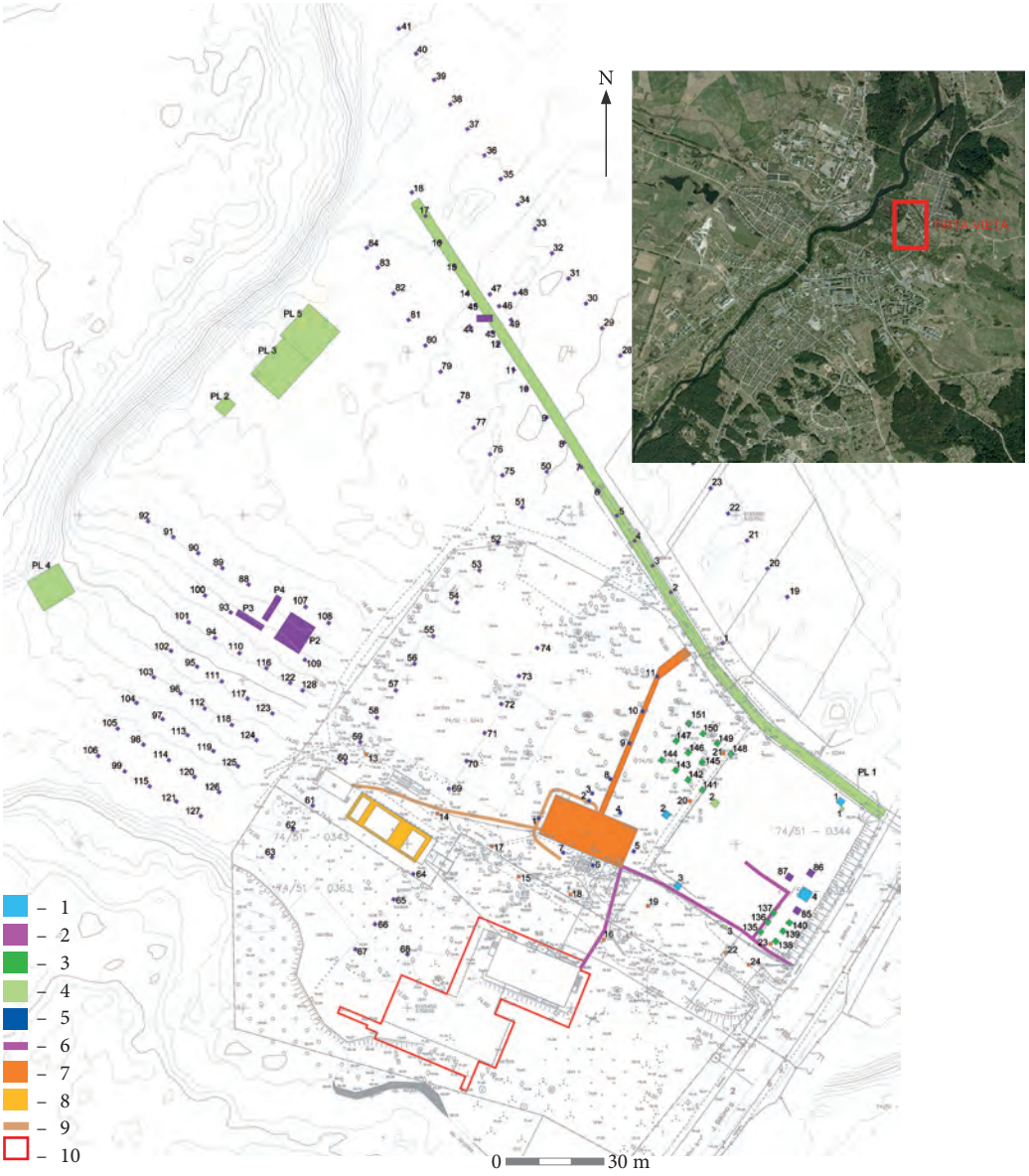

1 pav. Anykščių dvarvietės tyrimų suvestinis planas: 1 – 1990 m. tyrimai; 2 – 1991 m. tyrimai; 3 – 1993 m. tyrimai; 4 – 2004 m. tyrimai; 5 – 2007 m. žvalgomieji tyrimai; 6 – 2007 m. žvalgomieji tyrimai; 7 – 2008 m. tyrimai; 8 – 2010 m. tyrimai; 9 – 2009 m. žvalgymai; 10 – 2011 m. tyrimai. O. Valionienės brėž.

Fig. 1. A consolidated plan of the investigations at the Anykščiai Manor site: 1 – investigations in 1990; 2 – investigations in 1991; 3 – investigations in 1993; 4 – investigations in 2004; 5 – field evaluation in 2007; 6 – field evaluation in 2007; 7 – excavation in 2008; 8 – excavation in 2010; 9 – field survey in 2009; 10 – excavation in 2011.

birželio–liepos mėnesiais buvo ištirtas 150 m² plotas (plotai 1–3 ir šurfai 1–3 – pirmas tyrimų etapas. Remiantis šių tyrimų rezultatais suplanuotas antrasis tyrimų etapas (plotai 4–8, jie apėmė ir jau ištirtus plotus 1–3), kurių metu ištirtas bendras 1390 m² plotas (2 pav.) ir registruoti 4167 radiniai, datuojami XVI a. pabaiga – XX a. viduriu, bei pavieniai akmens amžiaus (neolitiniai) dirbiniai. Tyrimai vykdyti dvarvietės teritorijos P–PR dalyje, buvusioje carinės mokyklos bendrabučio vietoje ir tolyn į P nuo jos Anykštos link (3 pav.).

Kultūrinis sluoksnis tyrimų vietoje buvo išsidėstęs netolygiai – buvusio carinės mokyklos bendrabučio vietoje jis siekė 60–150 cm, plote 6 tik 20–40 cm, o pačioje P dalyje (upelio link) palaipsniui storėjo iki 1,8 m (atskirose vietose iki 2,1 m). Kultūrinio sluoksnio struktūra taip pat kiek skiriasi. Buvusio bendrabučio vietoje (plotai 7–8) aptikta įsiterpusių įvairialaikių užpylimo (niveliacinių) sluoksnių, kuriems naudotas smėlis arba molis, o plote 6 po velėna aptikta tik 20–40 cm storio pilkos, tamsiai pilkos arba juodos (kiek durpingos) žemės sluoksnis, plotuose 4–5 viršutinį kultūrinio sluoksnio horizontą sudarė pilkos spalvos žemės, po kuriomis fiksuotas tamsiai pilkos arba juodos (durpingos) žemės horizontas, kurias vietomis skyrė pilkšvai gelsvos spalvos priemolio 40–60 cm storio sluoksnis (suplautas?).

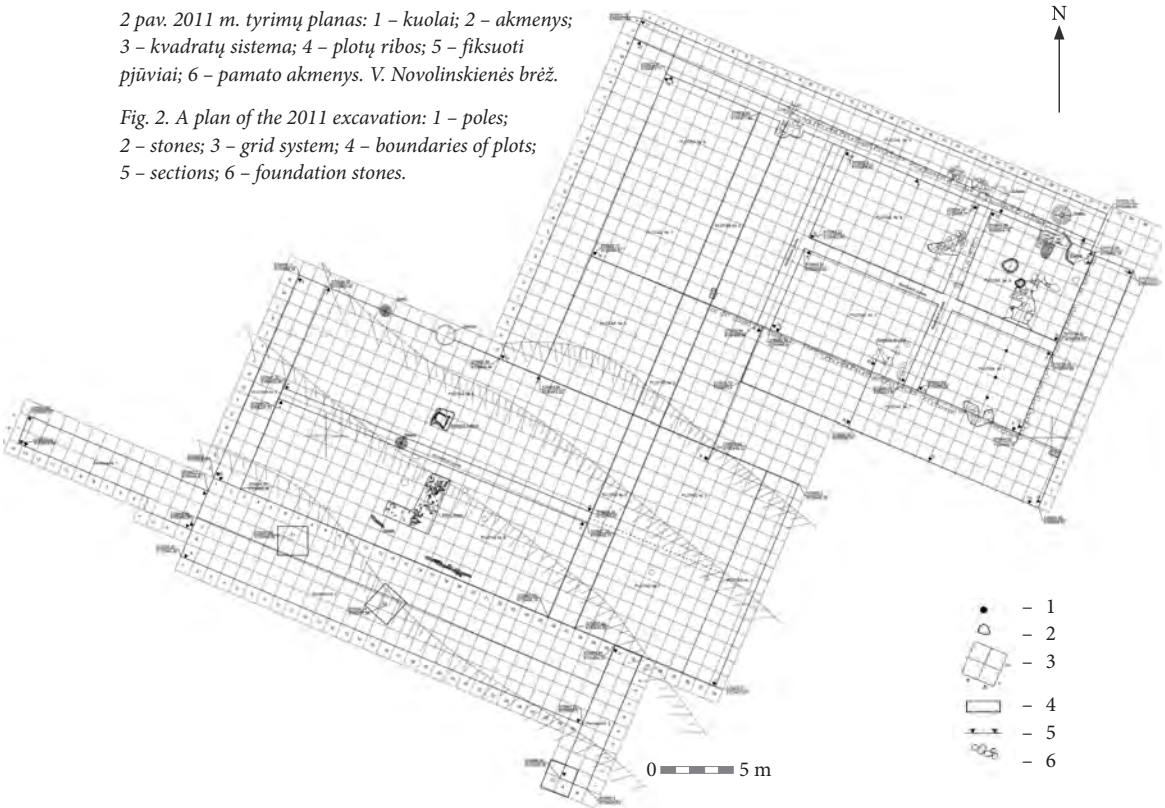

2 pav. 2011 m. tyrimų planas: 1 – kuolai; 2 – akmenys; 3 – kvadratų sistema; 4 – plotų ribos; 5 – fiksuoti pjūviai; 6 – pamato akmenys. V. Novolinskienės brėž.

Fig. 2. A plan of the 2011 excavation: 1 – poles; 2 – stones; 3 – grid system; 4 – boundaries of plots; 5 – sections; 6 – foundation stones.



3 pav. Plotai 4–6, bendras tyrimų vaizdas. E. Butėno nuotr.

Fig. 3. Areas 4–6, a general view of the excavation.

Plote 1 buvo aptiktos 2 ūkinės duobės. Viena jų (2) buvo 1x1 m dydžio, užapvalintu dugnu, įgilinta į įžemį apie 40 cm. Jos užpildą sudarė pilkos spalvos žemės, susimaišiusios su molio intarpais, pavieniais degėsiais ir buitinės paskirties keramikos fragmentais. Duobės 1 dydis 2,3x1,8 m, ji buvo apie 2,3 m gylio. Duobės užpildą sudarė tamsiai pilkos spalvos žemės, susimaišiusios su smėlio sluoksneliais, degėsiais, gyvulių kaulais bei gausybe buitinės ir statybinės keramikos fragmentų (iš viso į radinių sąrašą įtraukti 703 vienetai). Juos sudarė buitinės paskirties keramika: puodai, lėkštės, ąsočiai, keptuvių dalys, gertuvė bei dubeniniai ir plokštiniai kokliai (4 pav.), kurių dalis dengta žalios spalvos glazūra, puošti augaliniu ar geometriniu ornamentu, taip pat žalvarinis apkalas, geležinė sagtelė. Artėjant prie duobės dugno, jos ŠR kampe, 1,7 m gylyje nuo duobės paviršiaus aptikta sunykusios medienos likučių, kurie ŠR dalyje sudarė kampą. Duobės dugnas pasiektas H_{abs} 71,23 m gylyje. Jis buvo išdėtas lentomis. Šios lentos labai sunykusios, išlikę menki jų fragmentai arba tik kontūras aplinkinėje žemėje.



4 pav. Plotas 1, duobė 1, kokliai in situ. E. Butėno nuotr.

Fig. 4. Area 1, pit 1, stove tiles in situ.



5 pav. Plotas 4, arklių palaikai. E. Butėno nuotr.

Fig. 5. Area 4, the remains of horses.

Kitose ploto 1 vietose (daugiau P dalyje) rasta pavienės buitinės bei statybinės (koklių, čerpių, raudono molio plytų duženų) keramikos fragmentų, o P pakraštyje geležinio kirvio dalis (ašmenys ir dalis korpuso), savo forma primenanti Rytų Lietuvoje plačiai ir ilgą laiką naudotus siauraašmenius pentinius kirvius, ir geležinis dirbinys (masyvus kaltas ar kirstukas).

Plote 4, šlapiame durpingame sluoksnyje 80–100 cm gylyje rasti arklių kaulai (5 pav.). Dalis kaulų buvo išsidėstę anatomine tvarka. Rasti 3 apatiniai arklių žandikauliai leidžia teigti, kad aptikti 3 individų palaikai. Keista, tačiau neaptikta arklių kaukolių. Tarp vieno iš arklių palaikų (kaklo vietoje) rastas žalvarinis kriaušės formos žvangutis su kilpute viršuje. Arklių palaikai buvo H_{abs} 70,09–70,44 m gylyje.

Ploto 4 P dalyje, dugne, dalinai įžemyje aptikta netvarkingai suvirtusių medžių kamienų, šakų. Medžių kamienai ir šakos labai sunykę (supuvę), kokių nors apdirbimo (kirtimo, tašymo ir panašiai) žymių nepastebėta. Ploto P pakraštyje, šlapiame durpingame sluoksnyje, jo apatinėje dalyje, jau sumišusioje su melsvu šlynu, rasti dviejų akmeninių kirvių

6 pav. Plotas 5, šulinio rentinys. E. Butėno nuotr.

Fig. 6. Area 5, the log-lined well shaft.



fragmentai, akmeninio galąstuvo dalis bei titnaginiai dirbiniai (peilis, skeltė).

Plote 5 H_{abs} 70,45 m gylyje aptiktas netaisyklingo kvadrato formos 95x85 cm dydžio medinio šulinio rentinys, kurio Š sienelė orientuota ŠV (300°) kryptimi (6 pav.). R kampe po rentiniu padėtas dar vienas apie 27 cm skersmens akmuo, kitas 23 cm skersmens akmuo aptiktas ir po V kampu. Šulinio rentiniui naudotos 7–9 cm storio, 15–25 cm pločio lentos, kurios buvo sutvirtintos mediniais tašais. Šulinio rentinio viduje, ant dugno rastas geležinis įtveriamas peilis.

Plote 6 ir plotų 7, 8 V dalyje, už buvusios mokyklos bendrabučio pamatų ribos aptiktas menkai teišlikęs kultūrinis sluoksnis su pavieniais buitinės keramikos fragmentais, skirtinais dvaro egzistavimo periodui. Taip pat aptikta XIX–XX a. šiukšlių duobių, kuriose buvo to laikotarpio buitinės keramikos duženų arba buitinės atliekos (nuo Kuznecovo fabriko Rygoje gamybos lėkščių šukių iki metalinių konservų dėžučių ar skaidraus stiklo butelių šukių).

Tiriant plotus 7, 8 aptikta buvusio užstatymo pėdsakų. Juos sudarė akmeninių pamatų fragmentai. Geriausiai išliko XIX a. pabaigoje statyto mokyklos bendrabučio pamatai. Su dvaro egzistavimo periodu sietinas pamato fragmentas aptiktas ploto 8 ŠR dalyje (7 pav.). Pamato liekanas sudarė 50 cm pločio, 1,4 m ilgio akmenų juosta, kurioje akmenys buvo krauti viena dviem eilėmis ir dėti ant pilkos spalvos žemės, susimaišiusios su moliu. Akmenų viršuje aptikta kalkių skiedinio likučių, o tarp pačių akmenų – molis. Naudoti 30x18x 18 cm, 20x20x24 cm, 28x18x20 cm ir panašaus dydžio akmenys. Šio pamato likučiai orientuoti ŠR (20°) kryptimi, akmenų viršus fiksuotas H_{abs} 76,30 m gylyje. Pamatų Š dalis



7 pav. Plotas 8, pamato fragmentas. E. Butėno nuotr.

Fig. 7. Area 8, a foundation fragment.



8 pav. Plotas 7, krosnies pagrindas ir aslos likučiai. E. Butėno nuotr.

Fig. 8. Area 7, the stove base and remains of the earthen floor.

buvo užpilta moliu, prie pamato R šono taip pat būta molio. Molio paviršiuje aptikta raudono molio plytų duženų bei kalkių skiedinio trupinių. Pamatai dėti ant įžemio.

Rastieji pamato fragmentai, architekto R. Zilinsko nuomone, datuojami XVII a. pa-

baiga – XVIII a. Tam neprieštarauja ir rastoji keramika.

Ploto 7 P pakraštyje aptikta spėjama krosnies vieta ir aslos liekanos (8 pav.). Jas sudaro molio sankaupa, kuri buvo lyg iš 2 dalių. Viena jų (viršus fiksuotas H_{abs} 75,62 m) orientuota Š–P kryptimi, ji raudono molio plytų spalvos, turėjusi kontaktą su ugnimi. Ši dalis buvo 1,3–1,4 m ilgio, 40–50 cm pločio ir 18–30 cm storio, po ja buvo plūktas pilkai rusvos spalvos molis, besitęsiantis apie 1 m ilgio, 60–80 cm pločio ir 7–16 cm storio juosta ŠV (250°) kryptimi. Kitur po raudonos spalvos molio sluoksniu ant plūkto pilkai rusvos spalvos molio aptikta koklių bei buitinės keramikos fragmentų.

Iš bendro 4167 radinių skaičiaus didžiąją dalį sudaro buitinė keramika (2635 vienetai), kurioje vyrauja puodai (83 %) ir kiti virtuviniai indai, skirti ruošti ar pateikti maistui. Kita gausi radinių grupė – statybinė keramika (1049 vienetai), kurią sudarė kokliai (plokštiniai – vyraujantys, datuojami XVII a., puodyniniai bei dubeniniai). Dalis plokštinių koklių dengti glazūra, dažniausiai žalia, ir puošti augaliniu ar geometriniu ornamentu. Surinkta per 40 kg raudono molio plytų duženų ar puspl yčių (dalis su pirštų braukomis iš vienos pusės) bei čerpių smulkių gabalų. Plytų ir čerpių radiniai leidžia teigti, kad dalis dvaro statinių ar jų atskiri elementai (pvz., rūsiai, kaminai) buvo mūryti iš plytų, stogams naudotos čerpės. Aišku, yra tikimybė, kad dalis šių radinių (plytos, čerpės) kaip statybinis laužas galėjo pakliūti iš kitų Anykščių vietų, ypač dvarui sunykus.

Tyrimų metu surinkta numizmatinė medžiaga rodo, kad intensyvesnė pinigų apyvarta prasidėjo nuo XVII a. pirmojo ketvirčio. Rastosios monetos – smulkiausio nominalo – šilingai. Tarp XVIII a. datuojamų monetų, be Lietuvos–Lenkijos valstybės monetų, aptikta ir Rusijos imperijos monetų: Petro I kapeika (žvynelio formos), Anos Ivanovnos ir Jelizavetos Petrovnos dengos. XIX a. monetos tik carinės Rusijos (išskyrus vieną Frydrcho Vilhelmo III pfeningą). Rasta XX a. monetų – tai tarpukario Lietuvos centai, Vokietijos pfeningai ir įvairaus nominalo TSRS kapeikos.

Tarp tyrimų metu rastų radinių yra dirbinių iš metalo (geležies, švino, bronzos). Tai švininiai šratai (kulkos), diržų sagtys bei skirstikliai, žiedai, įvairūs apkalai ar jų dalys, siuvimo antpirščiai, plombos, kaltinės vinys ir panašiai. Dalis jų sunkiai datuojami ir yra neabejotai vėlyvi (XIX–XX a.), dalis skirtini XVIII–XIX a.

Tirta Anykščių dvarvietės teritorijos vieta (jos P dalis, esanti netoli Anykštos) skirtina jos pakraščiui ar bent jau nereprezentuojančiai vietai. Tai rodytų kritusių arklių palaidojimai, didžiulė statybinių ir buitinių šiukšlių duobė. Tačiau plotuose 7, 8 (tirtos teritorijos Š dalis) rasti statinių pamatų fragmentai, spėjamos krosnies vieta, siuvimo ir siuvinėjimo antpirščiai rodytų čia gyvenus amatininkus ar dvarą aptarnaujantį personalą, dalyvavusį ūkiniame dvaro gyvenime.

Anykščiai Manor Site

In 2011, the excavation of the grounds of the Anykščiai Manor site at J. Biliūno St. 53 (Fig. 1) continued with the excavation of a total of 1390 m^2 (Fig. 2) and the registration of 4167 finds dating to the late 16th – mid-20th century and isolated Stone Age (Neolithic) artefacts. The investigation occurred in the S – SE part of the grounds at the site of the former Russian Imperial school hostel and on the Anykšta side of it (Fig. 3).

Two storage pits were discovered in area 1. These contained 703 fragments of household pottery (a flask and pieces of pots, plates, pitchers, and pans) and construction ceramics ('bowl-shaped' (*Schüsselkacheln*) and panel (*Blattkacheln*) stove tiles (Fig. 4), some of which were green glazed and decorated with floral and geometric designs), a bronze fitting, and an iron buckle. The bottom of pit 1 had been lined with boards.

The bones from three horses (Fig. 5), some in anatomical order, were found at a depth of 80–100 cm in a wet peaty layer in area 4. A bronze pear-shaped crotal was found at the site of the neck of one horse. An irregular rectangular 95 x 85 cm log-lined well (Fig. 6), which had an iron knife with a push tang at its bottom, was discovered in area 5.

Fragments of stone foundations were discovered in areas 7 and 8. A late 17th–18th-century, lime mortar and clay bonded stone foundation fragment should be connected with the period of the manor's existence (Fig. 7). A stove site and the remains of an earthen floor were discovered on the S edge of area 7 (Fig. 8).

The numismatic material collected during the excavation shows that more intense monetary circulation began in the first quarter of the 17th century. The finds are the smallest denomination coins, i.e. shillings. Alongside the 18th-century Lithuanian – Polish coins are also Russian Imperial coins, but the 19th-century coins are all Russian Imperial issue. Other finds include lead balls (bullets), belt buckles and mounts, rings, various fittings and pieces of them, thimbles, seals, and hand-forged nails. These all date to the 18th–20th centuries.

Craftsmen or personnel serving the manor lived in the excavated part of the grounds of the Anykščiai Manor site.

Eugenijus Butėnas,
Valdas Steponaitis

Paliesiaus dvaro sodyba

2011 m. pratęsti Paliesiaus (Ignalinos r., Mielagėnų sen.) buvusio dvaro sodybos žvalgomieji tyrinėjimai ir žvalgymai, pradėti 2008 m. (vadovas Valdas Steponaitis) (*ATL 2008 metais*, Vilnius, 2009, p. 248–250). Jų metu prie pastatų pamatų ištirti 8 šurfai, fiksuoti supiltiniai kultūrinio sluoksnio horizontai, datuojami XIX–XX a.

Pagal istorinius duomenis, Paliesiaus dvaras gyvavo jau XVIII a. ir buvo Kublickių giminės nuosavybė, tačiau šio laikotarpio mediniai pastatai neišliko. Antrasis dvaro sodybos laikotarpis buvo nuo XIX a. I pusės iki II Pasaulinio karo, kai buvo pastatyti iki mūsų dienų išlikę apgriuvę pastatai – akmenų mūro prižiūrėtojo namas ir tvartas. Kiti buvę sodybos pastatai neišliko.

2011 m. žvalgomieji tyrimai vykdyti prie prižiūrėtojo namo (ratinės) (korpusas 1), kur ištirti šurfai 13–16, ir į R nuo prižiūrėtojo namo, užžėlusioje sklypo dalyje, kur planuojamo statyti korpuso 8 vietoje iškirtus medžius ir krūmus ryškiau atsidengė buvusio pastato bei spėjamos tvoros akmeninių pamatų fragmentai (ištirti šurfai 9–12). Iš viso ištirti 8 šurfai, 23,1 m^2 plotas.

Žvalgomųjų tyrimų metu nustatyta tikslesnė buvusio pastato (korpusas 8) pamatų kontūrų dalis, jų būklė, storis bei įgilinimas, nustatytas buvusio žemės paviršiaus lygis. Pastato cokolinės dalies sienos 0,9–1 m pločio, mūrytos iš stambesnių akmenų su smulkesnių akmenų intarpais. R siena išliko iki 2,5 m aukščio, su arkiniais švieslangiais. Nuo šio pastato PV kampo į P pusę nusitęsiantis